

Тодоровић, Ивица (ур.) 2012. Нематеријално културно наслеђе и локална средина, резултати савремених мултидисциплинарних истраживања Александровачке жупе и околних области, Александровац: Завичајни музеј Жупе, 268 стр.

Зборник представља резултате мултидисциплинарних истраживања Александровачке жупе и околних области спровођених од стране етнолога, фолклориста, археолога, етномузиколога, историчара и географа окупљених око пројекта „Истраживање нематеријалног културног наслеђа Александровачке жупе“¹.

У Зборнику је укупно публиковано десет научних радова.

Руководилац пројекта и уредник зборника Ивица Тодоровић у сарадњи са ауторима Бранком Златковићем и Мајом Марјановић у уводном раду образлаже потребу и значај за свеобухватним, континуираним проучавањима нематеријалне културне баштине, као једним од начина њене заштите, у складу са савременим приступима утврђеним конвенцијом УНЕСКО-а. Његов став је да се бележењем садржаја духовне културе, изучавањем утицаја друштвених процеса на њено обликовање, њен развој у историјској перспективи и утицај савремених процеса на њена испољавања, отвара пут њеној ревитализацији и употреби у циљу унапређења локалне заједнице. На простору Александровачке жупе аутори овог текста су у оквиру прелиминарних истраживања у претходном периоду прикупили значајан етнографски материјал, од митолошких представа, религијске праксе и традицијских знања која се примењују у свакодневном животу, до представа о пореклу, сродству, васпитању деце. Локална заједница Александровачке жупе препозната је као баштиник „живе традиције“, која има јасно одређену функцију у свакодневном животу. Најављена је монографија са анализама и конкретним резултатима прикупљене грађе и наставак теренских истраживања у даљим фазама пројекта.

У раду групе аутора на челу са професором Географског факултета у Београду, Миролубом Милинчићем, говори се о појму, територијалном одређењу и географском положају Жупе александровачке. Аутори нас уз објашњење самог појма „жупа“ поступно воде кроз етапе развоја ове области од Жупе Расине до Александровачке жупе. Преко описа њеног просторног оквира од средњег до XX века, географског, административног, саобраћајног положаја, демографских

---

¹ Пројекат је спроведен у организацији Завичајног музеја Жупе-Александровац, под покровитељством Министарства културе Републике Србије, (руководилац пројекта је др Ивица Тодоровић), осим овог, зборник је резултат рада на појекту бр. 47016, „Интердисциплинарно истраживање културног и језичког наслеђа Србије. Израда мултимедијалног интернет-портала *Појмовник српске културе*“ Етнографског института САНУ

карактеристика упознају нас са чиниоцима и процесима који су утицали на формирање Александровачке жупе каква је она данас.

Исти аутор, са групом својих сарадника, у раду „Јосиф Панчић и Жупа друге половине XIX века“ осврнуо се на значај места Александровачке жупе у српској науци, подсећајући на беседу Јосифа Панчића којом је приступио дужности ректора Велике школе, а у којој значајно место заузима његово одушевљење овим простром.

Драгомир Бончић у раду „Описмењавање у Жупи од 1945-1950“, бави се културно-просветним приликама у Жупи после Другог светског рата изучавајући их на основу архивске грађе, локалне штампе и статистичких извора. Аутор прати спровођење политике Комунистичке партије Југославије усмерене на описмењавање народа у Жупском срезу, од стране локалних власти, масовних организација и просветних радника. Пажња је посвећена циљевима и резултатима овакве интервенције и изнети су подаци о структури становништва по писмености и школској спреми.

Иван Брборић, својим радом „130 година од имендана Александровца“ подсећа на значајан датум 19. Јун 1882. године, када је варошица Кожетин одлуком краља Милана Обреновића, којој је претходило мудро и тактично залагање њених најугледнијих житеља, преименована у Александровац, по имену тадашњег српског престолонаследника. Овај датум почетак је периода у коме Александровац доживљава просперитет и након две године, односно 1884., постаје административни, привредни и културни центар Жупе.

Значајан прилог мултидисциплинарном и вишедимензионалном карактеру овог зборника је рад историчара уметности Милоша Станковића, о визуелној култури и уметности XIX века у Жупи. Аутор указује на црквену уметност XIX века и даје смернице за даље истраживање Александровца и Жупе у виду прегледа сакралних објеката битних за овај период, наглашавајући вредност овог простора у оквиру ширег културног и друштвеног контекста у XIX веку.

Рад археолога Игора Стојића „Резултати прелиминарних рекогносцирања Жупе“, презентује археолошка налазишта на простору Жупе пронађена након истраживања спроведених у оквиру пројекта и разматра могућности даљих истраживања. Пажња истраживача била је усмерена на досада незабележене локације. Аутор се осврће на значај материјалне културне баштине у анализирању и схватању комплекса духовне културе овог подручја.

Овако конципиран пројекат, који има за циљ свеобухватан, вишедимензионалан, и мултидисциплинаран приступ изучавању нематеријалог културног наслеђа, био би незамислив без адекватног етномузиколошког истраживања. У зборнику су представљена два рада који се баве овом тематиком. Марија Делић анализира сеоске свадбене песме из Александровачке жупе, док се Растко Јаковљевић, на примеру нематеријалног културног на-

слеђа Александровачке жупе и околине Трстеника, бави проблемом лоцирања музике и преговарањем партикулара локалне културе кроз односе парадигми етномузиколошких истраживања.

Зборник закључује вредна „Библиографија села Крива Река на Копаонику“, Милована Матића, чијим трудом су систематизоване референце значајне за проучавање историје овог села.

Општи утисак након прегледа и анализе зборника јесте да су аутори радова, научни и културни радници окупљени око овог пројекта, сваки на свој начин, значајно допринели освежавању мозаика знања о Александровачкој жупи. У том смислу, овај зборник представља вредан подстицај за даља научна истраживања осталих геокултурних целина у Србији са становишта проучавања и заштите нематеријалне културне баштине, као и превредновања досадашњих научних знања на том пољу.

Маја Марјановић